

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Turunen, Arja

Title: Katsaus : Valmiit aineistot : esimerkkinä naistenlehdet

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © 2022 Outi Fingerroos, Konsta Kajander, Tiina-Riitta Lappi ja SKS

Rights: CC BY-NC-ND 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Please cite the original version:

Turunen, A. (2022). Katsaus : Valmiit aineistot : esimerkkinä naistenlehdet. In O. Fingerroos, K. Kajander, & T.-R. Lappi (Eds.), *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät* (pp. 351-354). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Tietolipas, 274. <https://oa.finlit.fi/site/books/e/10.21435/tl.274/>

Katsaus: Valmiit aineistot. Esimerkkinä naistenlehdet

Arja Turunen

© <https://orcid.org/0000-0002-3589-5380>

Etnologisen ja antropologisen tutkimuksen aineisto on perinteisesti koostunut kenttätöissä kerätyistä haastattelu- ja havainnointimateriaaleista sekä muistitiedosta, ja menetelmiä koskeva tieto on tarkoitettu näiden aineistojen keräämistä ja analysointia koskevaa tietoa. Diskurssintutkimuksessa tutkimuskohteena sen sijaan ovat usein mediatekstit ja muut niin sanotut valmiit aineistot eli erilaisten tahojen tuottamat kirjalliset ja visuaaliset aineistot. Miten diskurssintutkimus ja valmiit aineistot sitten sopivat etnologiseen ja antropologiseen tutkimukseen?

Tätä kysymystä pohdittaessa on hyvä muistaa, että etnologisen ja antropologisen tutkimuksen aineistonkeruun ja analyysin menetelmät sekä tutkimukselliset lähestymistavat ovat syntyneet ja kehittyneet suullisia kulttuureja tutkittaessa. Koska tutkijoilla ei ole ollut kirjoitettuja lähteitä käytettävissä, suullisen perinteen, materiaalsen kulttuurin ja tapakulttuurin tutkiminen ovat olleet ainoat väylät kulttuurien tutkimiseen. Sosiologit Paul Atkinson ja Amanda Coffey (2004) sekä Lindsay Prior (2003; 2004) ovat huomauttaneet, että vaikka kenttätöperinteeseen pohjaavaa tieteenalat ovat sittemmin siirtyneet tutkimaan myös moderneja yhteiskuntia ja kulttuureja, tutkimusta tehdään edelleen ikään kuin tutkituilla yhteisöillä ei olisi kirjallista kulttuuria. Atkinson, Coffey ja Prior kritisoivat nykytutkijoita siis siitä, että nämä ovat jättäneet tekstit ja erilaiset dokumentit huomiotta tutkimuksissaan. Kirjallisella kulttuurilla on nyky-yhteiskunnassa kuitenkin erittäin keskeinen rooli, sillä niiden kautta luodaan tulkintoja todellisuudesta ja itsestä.

Atkinson, Coffey ja Prior esittivät kritiikkinsä 2000-luvun alussa eli aikana, jolloin internetin ja esimerkiksi sosiaalisen media merkitys

oli vähäisempää kuin tänä päivänä. Erityisesti viimeisen kymmenen vuoden aikana niiden merkitys tiedon ja merkitysten tuottajana on vahvistunut muun muassa siksi, että on huomattu, että median välittämä valheellinen tieto vaikutti Yhdysvaltain vuoden 2016 presidentinvaalien ja Britannian vuoden 2016 Brexit-äänestyksen tuloksiin. Esimerkiksi sosiaalisen median profiloititietojen merkitys Brexit-äänestykselle alkoi selvitä, kun brittiläinen *The Observer* -lehti lähetti toimittajansa Carol Cadwalldr'n juttumatkalle Etelä-Walesiin, jossa EU-eroa kannattavien osuus oli maan suurin eli 62 prosenttia. Paikalliset kertoivat äänestäneensä EU-eron puolesta siksi, että heidän mielestään EU ei ollut tehnyt mitään heidän hyväkseen, he olivat saaneet tarpeekseen siirtolaisista ja Turkki oli liittymässä Euroopan Unioniin. Todellisuudessa Turkin EU-jäsenyys ei ollut ajankohtainen, ja tilastotietojen valossa Etelä-Walesin alue oli saanut EU-tukia ja siellä oli hyvin vähän siirtolaisia. Äänestyspäätökset perustuivat EU-eroa ajajien tahojen tuottamiin mediasisältöihin ja niiden harjoittamaan profilointiin. (Raeste, *Helsingin Sanomat* 28.9.2019, B8–9.)

Ilmiö ei kuitenkaan ole uusi. Esimerkiksi 1920-luvun Ranskassa syntyi elokuvien, kirjallisuuden, mainonnan, muiden kulttuurituotteiden ja niistä käydyn keskustelun myötä vahva käsitys siitä, että naisten rooli on dramaattisesti muuttumassa. Erityisesti nuorten naisten katsottiin hylänneen perinteisen äitiyteen perustuvan naisen roolin ja omaksuneen itsenäisen naimattoman työssäkäyvän naisen roolin. Jotkut heistä olivat luopuneet perinteisestä naisen roolista jopa siinä määrin, että olivat omaksuneet sukupuolettoman (androgynin) tai miesmäisen ja homoseksuaalisen naisen roolin. Käytännössä naisten roolissa, elämäntilanteessa ja yhteiskunnallisessa asemassa ei tapahtunut suuria muutoksia, mutta keskustelu Uudesta Naisesta oli aikalaisille sosiaalinen realiteetti, jolla oli myös seurauksia: se sai tutkijat ja yhteiskunnalliset päätöksentekijät huolestumaan muun muassa syntyvyydestä sekä korostamaan naisten ”luonnollista” roolia äitinä. (Roberts 1994.) Vaikka Suomessa niin sanottu Uusi Nainen oli marginaalisempi ilmiö, huoli nuoren sukupolven naisista johti kotitalousideologian vahvistumiseen ja vaikutti myös isänmaallisen Lotta Svärd-järjestön perustamisen taustalla (esim. Vehkalahti 2000).

Suullisen kulttuurin ja kirjoitetun kulttuurin välisistä suhteista kertoo kiinnostavasti naistenlehtien historia. Mediahistorian tutkijat

ovat todenneet, kuinka naistenlehtikonseptin syntyä ja menestymistä on edistänyt se, että lehdet omaksuivat suullisen perinteen ja sukupolvelta toiselle tapahtuvan sosialisointin roolin naisten elämässä (esim. Beetham 1996). Kun ruoanlaittoa, lastenkasvatusta, pukeutumista ja kodinhoitoa koskeva tieto siirtyi aiemmin äidiltä ja isoäidiltä tyttärelle, naistenlehtien myötä tietoa alkoi olla saatavilla myös kirjallisessa ja kuvallisessa muodossa. Täten kansanomaisten, esimerkiksi sananlaskujen muodossa välitettyjen, puhtaus-, siisteys-, lastenkasvatus- ja ulkoasukäsitysten tilalle tai rinnalle tulivat kotitalouden, lastenkasvatuksen ja muodin asiantuntijoiden neuvot. (Ks. esim. Turunen 2019.)

Kuten Atkinson ja Coffey (2004, 58–59) ovat tarkentaneet, erilaisia tekstiaineistoja on tarpeen tutkia omina aineistotyyppinä, tietynlaisena sosiaalisen todellisuuden rakentajina eikä vain sekundäärisenä, haastatteluja ja havainnointimateriaalia tukevana, selittävänä tai taustoittavana aineistona. Tämä tarkoittaa huolellista perehtymistä aineistojen tuotantoon ja kulutukseen: miten niitä tuotetaan, levitetään, luetaan, säilytetään ja käytetään. Esimerkiksi naistenlehtien historia on kytköksissä sekä kulutusyhteiskunnan syntyyn ja kehittymiseen että naisten aseman muutoksiin. Naistenlehdet ovat eri maisa alkaneet menestyä sitä mukaa, kun niiden lukijoilla eli naisilla on ollut varaa kuluttaa. Varsinkin feministisessä tutkimuksessa naistenlehtiin suhtauduttiin aluksi hyvin kriittisesti, koska lehtien katsottiin edustavan pinnallista, konservatiivista ja kulutuskeskeistä nais- ja maailmankuvaa. Lehtien lukemista ja vastaanottoa koskevissa tutkimuksissa on kuitenkin osoitettu, että lehtien lukijat pitävät naistenlehtiä matalan statuksen lehtinä ja suhtautuvat niiden sisältöihin kriittisesti, mutta jatkavat niiden lukemista, koska niihin on helppo tarttua, niiden lukeminen edustaa ”omaa aikaa” ja lukijat ovat kokeneet saaneensa hyviä vinkkejä esimerkiksi arjen askareiden hoitamiseen. Lehtiä ei välttämättä lueta alusta loppuun vaan selailen ja valikoiden, jolloin eri lukijoiden lukijakokemukset poikkeavat toisistaan. (Beetham 1996; Hermes 1995.) Lehtien sivuilla esitetyt naisihanteet ja meikkaus-, pukeutumis- ja sisustusneuvot eivät siis sellaisenaan siirry lukijoiden elämään; ne kertovat ensisijaisesti niistä ihanteista, joita lehdet edustavat ja joiden ne olettavat lukijoidensa jakavan.

Kulttuurientutkijan näkökulmasta on kiinnostavaa, mitä naisten elämään liittyviä kysymyksiä ja ongelmia naistenlehdet eri aikoina nostavat esiin, millaisia ratkaisuja ne niihin tarjoavat ja miten ne naiset ylipäänsä lähestyvät ja konstruoivat. Samalla ne nimittäin antavat merkityksiä naiseudelle ja jäsentävät sen suhdetta yhteiskuntaan. Näihin kysymyksiin vastaamiseen hyvät välineet tarjoaa diskurssintutkimus. Jos tutkija taas on kiinnostunut keräämään haastattelujen kautta tietoa siitä, miten naiset suhtautuvat ulkonäkökysymyksiin, on hyvä huomioida, että heidän tulkintansa ja kokemuksensa ovat syntyneet tiettyjen kulttuuristen ja yhteiskunnallisten ajattelu- ja toimintatapojen ja niitä koskevien diskurssien puitteissa. Kertoessaan henkilökohtaisista valinnoistaan ja ajatuksistaan ne välittyvät meille diskurssien kautta, jotka muovaavat kokemuksia ja niistä kertomista. Tällöinkin diskurssintutkimuksen menetelmät ovat hyödyksi.

Lähteet

- Atkinson, Paul & Coffey, Amanda. 2004. Analyzing documentary realities. Julkaisussa: Silverman, David (toim.) *Qualitative research. Theory, method and practice*. 2. p. Lontoo: Sage, 56–75.
- Beetham, Margaret. 1996. *A magazine of her own? Domesticity and desire in the woman's magazine 1800–1914*. Lontoo: Routledge.
- Hermes, Joke. 1995. *Reading women's magazines. An analysis of everyday media use*. Cambridge: Polity Press.
- Prior, Lindsay. 2003. *Using documents in social research*. Lontoo: SAGE.
- Prior, Lindsay. 2004. Doing things with documents. Julkaisussa: Silverman, David (toim.) *Qualitative research. Theory, method and practice*. 2. p. Lontoo: SAGE, 76–94.
- Raeste, Juha-Pekka. 2019. Poliitikoille pitää kertoa, että tämä ei käy. *Helsingin Sanomat* 28.9.2019, B8–9.
- Roberts, Mary Louise. 1994. *Civilization without sexes. Reconstructing gender in postwar France, 1917–1927*. Chicago: University of Chicago Press.
- Turunen, Arja. 2019. Nykyaikaista naista luomassa. Kotilieden, Emäntälehdien ja Toverittaren pukeutumisohteet kansalaiskasvatuksena 1920- ja 1930-luvuilla. *Kasvatus & Aika* 13:4, 4–25. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: <https://doi.org/10.33350/ka.83055>.
- Vehkalahti, Kaisa. 2000. Jazz-tyttö ja naistenlehtien siveä katse. Julkaisussa: Immonen, Kari, Hapuli, Ritva, Leskelä, Maarit & Vehkalahti, Kaisa (toim.) *Modernin lumo ja pelko. Kymmenen kirjoitusta 1800–1900-lukujen vaihteen sukupuolisuuudesta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 130–168.